

POSTANOWIENIE

Dnia 15 stycznia 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Dawid Miąsik (przewodniczący)

SSN Piotr Prusinowski

SSN Jolanta Frańczak (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku M. J.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w S.
o prawo do renty,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 15 stycznia 2019 r.,
zażalenia wnioskodawczynie na postanowienie Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 18 lipca 2018 r., sygn. akt III AUa [...],

1. oddala zażalenie,

2. przyznaje radcy prawnej K. T. od Skarbu Państwa – Sądu Apelacyjnego w [...] kwotę 120 zł (sto dwadzieścia) powiększoną o należną stawkę podatku od towarów i usług tytułem kosztów pomocy prawnej świadczonej z urzędu w postępowaniu zażaleniowym.

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny - Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w [...] postanowieniem z dnia 18 lipca 2018 r. odrzucił skargę wnioskodawczynie M. J. o wznowienie postępowania w sprawie zakończonej prawomocnym wyrokiem tego Sądu z dnia 8 października 2013 r., III AUa [...], oddalającym apelację wnioskodawczynie od wyroku Sądu Okręgowego w S. z dnia 27 sierpnia 2012 r.,

którym oddalono jej odwołanie od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w S. z dnia 6 kwietnia 2011 r. odmawiającej wnioskodawczyni prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy.

Sąd Apelacyjny w motywach orzeczenia podniósł, że wniesiona skarga o wznowienie postępowania podlegała odrzuceniu na podstawie art. 410 § 1 k.p.c., ponieważ wstępne badanie skargi wykazało, że nie istnieją rzeczywiste podstawy do wznowienia postępowania. Opinia biegłego okulisty W. F. wydana w toku kolejnej sprawy z udziałem wnioskodawczyni (V U [...]), a więc po zakończeniu sprawy III AUa [...], nie stanowi bowiem nowych okoliczności ani nowego dowodu w rozumieniu art. 403 § 2 k.p.c. Opinia biegłego ma znaczenie w trakcie trwania procesu i do stron należy dbałość o to, aby przed jego zakończeniem dostarczyć sądowi dowodów, które pozwolą na wydanie sprawiedliwego wyroku. Wznawianie postępowań zakończonych prawomocnym wyrokiem na podstawie ocen zawartych w opiniach kolejnych biegłych, sporządzanych już po uprawomocnieniu się orzeczenia, przedłużałoby proces w nieskończoność, uzależniając jego zakończenie od aktywności stron nie w czasie jego trwania, lecz po zakończeniu procesu. Ponadto biegły sądowy W. F. wydał swoją opinię na podstawie dostępnej mu dokumentacji medycznej, tej samej, którą powinni dysponować biegli sądowi sporządzający opinię w sprawie objętej skargą o wznowienie postępowania. Odnosząc się z kolei do podstawy wznowienia postępowania z art. 401 pkt 2 k.p.c. Sąd Apelacyjny stwierdził, że w sprawie III AUa [...] nie doszło do wadliwości proceduralnych sądu, będących następstwem naruszenia konkretnych przepisów Kodeksu postępowania cywilnego, skutkiem których strona nie mogła brać udziału w całym postępowaniu lub istotnej jego części. Odmowa ustanowienia pełnomocnika z urzędu dla rozważenia celowości wniesienia skargi kasacyjnej nie stanowi bowiem podstawy wznowienia postępowania określonej w art. 401 pkt 2 k.p.c. Ponadto ewentualny brak pouczeń w oparciu o art. 5 k.p.c. i art. 212 k.p.c. może być kwalifikowany jedynie jako uchybienie procesowe mające wpływ na wynik sprawy, nie powoduje natomiast nieważności postępowania ze względu na pozbawienie strony niewykazującej nieporadności w prowadzeniu procesu, wbrew jej woli, możliwości podejmowania lub świadomego zaniechania czynności procesowych. Skarżąca w sprawie III AUa [...] była aktywna, składała

stosowne wnioski adekwatne do jej sytuacji procesowej, jak również zastrzeżenia do opinii biegłych sądowych. Opisane przez pełnomocnika skarżącej okoliczności uniemożliwiające jej prawidłową obronę swoich praw z uwagi na stan zdrowia nie znajdują więc odzwierciedlenia w przebiegu tego postępowania.

Zażalenie na postanowienie Sądu Apelacyjnego wniosła wnioskodawczyni, zaskarżając je w całości. Domagała się uchylenia zaskarżonego postanowienia w całości i przyjęcia skargi o wznowienie postępowania do rozpoznania, zwolnienia jej od opłaty z tytułu wniesienia zażalenia oraz przyznania kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu według norm przepisanych w postępowaniu ze skargi o wznowienie postępowania przed Sądami obu instancji, które nie zostały pokryte w całości ani w części.

W zażaleniu zarzucono zaskarżonemu postanowieniu naruszenie - art. 410 k.p.c. w związku z art. 379 pkt 5 k.p.c. w związku z art. 5 k.p.c. w związku z art. 401 pkt 2 k.p.c., polegające na dokonaniu przez Sąd Apelacyjny merytorycznej oceny i badania prawdziwości wystąpienia podstawy do wznowienia postępowania w trybie badania oparcia skargi o wznowienie postępowania na przesłankach ustawowych. W uzasadnieniu zażalenia uwypuklono, że Sąd Apelacyjny wadliwie dokonał merytorycznego rozstrzygnięcia skargi już na etapie badania wstępnego, choć powinno to nastąpić dopiero po rozpoznaniu sprawy stosownie do okoliczności, na podstawie art. 412 § 1 i 2 k.p.c. Ponadto, skoro doszło do uchybień w zakresie pouczeń w oparciu o art. 5 i art. 212 k.p.c. w skomplikowanej sprawie sądowej, z udziałem biegłego oraz stroną przeciwną, reprezentowaną przez profesjonalnego pełnomocnika, to - w ocenie wnioskodawczyni - zachodzi związek przyczynowy między naruszeniem przepisów o pouczeniach a pozbawieniem jej możliwości działania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zażalenie nie zasługiwało na uwzględnienie. W pierwszej kolejności należy zauważyć, że argumentacja zażalenia kwestionującego odrzucenie skargi o wznowienie postępowania wskazuje na błędne pojmowanie istoty i roli tego środka zaskarżenia w systemie prawa. Tymczasem instytucja wznowienia postępowania

opiera się na przysługującej poza tokiem instancji skardze o presumcję wadliwego procesu i zastąpienie zapadłego orzeczenia nowym rozstrzygnięciem. Nadzwyczajny charakter skargi o wznowienie postępowania powoduje, że przywrócenie stanu sprzed zamknięcia ulegającemu wznowieniu postępowania sądowego może nastąpić wyłącznie z powodów ściśle określonych w ustawie (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 11 marca 2014 r., III CZ 55/14, LEX nr 1604642).

Zgodnie z art. 410 § 1 k.p.c., który stanowi podstawę prawną zaskarżonego postanowienia, skarga o wznowienie postępowania nieoparta na ustawowej podstawie ulega odrzuceniu przez sąd na posiedzeniu niejawnym. W orzecznictwie Sądu Najwyższego dominuje pogląd, że skarga o wznowienie nie opiera się na ustawowej podstawie nie tylko wówczas, gdy podana w niej podstawa nie odpowiada wzorcowi któregośkolwiek z podstaw wskazanych w kodeksie, lecz także wtedy, gdy podstawa ta odpowiada wprawdzie temu wzorcowi, ale w rzeczywistości nie wystąpiła (por. m.in. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 9 października 2015 r., IV CZ 24/15, LEX nr 1936739; z dnia 28 lutego 2014 r., IV CZ 126/13, LEX nr 1446452; z dnia 17 czerwca 2010 r., III CZ 18/10, LEX nr 686067; z dnia 5 lutego 2009 r., I CZ 4/09, LEX nr 1162645; z dnia 6 listopada 2009 r., I CZ 57/09, LEX nr 599744; z dnia 18 maja 2006 r., IV CZ 36/06, LEX nr 1102676; z dnia 15 czerwca 2005 r., IV CZ 50/05, LEX nr 533865). Na etapie badania dopuszczalności skargi ustalenie, czy opiera się ona na ustawowej podstawie, powinno być dokonane na podstawie okoliczności i twierdzeń w niej zawartych, bez weryfikowania ich prawdziwości (por. m.in. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 12 maja 2016 r., IV CZ 25/16, LEX nr 2051036; z dnia 20 października 2016 r., II CZ 105/16, LEX nr 2152388; z dnia 25 sierpnia 2016 r., V CZ 44/16, LEX nr 2116800). Wszystko to oznacza, że w ramach przewidzianej w art. 410 § 1 k.p.c. kontroli wstępnej sąd bada, czy skarga została oparta na ustawowych podstawach wznowienia wskazanych w art. 401, art. 401¹ i art. 403 k.p.c. oraz czy powołana w skardze podstawa wznowienia rzeczywiście istnieje. Zatem w świetle powyższych wywodów, bezpodstawny jest zarzut zażalenia kwestionujący dokonanie przez Sąd Apelacyjny w zaskarżonym postanowieniu merytorycznej oceny i badania prawdziwości wystąpienia w sprawie powołanych w skardze ustawowych

przesłanek wznowienia postępowania, gdyż Sąd ten miał obowiązek przeprowadzenia takiej oceny w myśl art. 410 § 1 k.p.c.

Ponadto, wbrew zarzutom zażalenia, Sąd Apelacyjny w motywach zaskarżonego orzeczenia zadośćuczynił wymogowi ustalenia, że podstawa wznowienia wskazana przez skarżącą, formalnie odpowiadająca wzorcowi określönemu w art. 401 pkt 2 k.p.c., w rzeczywistości nie wystąpiła. Zdaniem skarżącej, w sprawie zachodziła podstawa do wznowienia postępowania określona w art. 401 pkt 2 k.p.c., co miało polegać na pozbawieniu jej możliwości obrony swoich praw „wskutek naruszenia art. 5 k.p.c.” Stosownie zaś do treści art. 5 k.p.c. sąd w razie uzasadnionej potrzeby może udzielić stronom i uczestnikom postępowania występującym w sprawie bez adwokata, radcy prawnego, rzecznika patentowego lub radcy Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej niezbędnych pouczeń co do czynności procesowych. Kwestia obowiązku sądu wynikającego z art. 5 k.p.c. była już przedmiotem licznych wypowiedzi orzecznictwa. I tak jednolicie przyjmuje się, że z art. 5 k.p.c. nie wynika powinność sądu o charakterze bezwzględnego obowiązku udzielania w każdym wypadku pouczeń osobom stającym przed sądem tylko dlatego, że występują bez zawodowego pełnomocnika. Udzielenie pouczenia musi być uzasadnione oraz zależy od oceny i uznania sądu. Sąd powinien udzielać pouczeń, tak aby zachować bezstronność i nie wywołać wrażenia lub narazić się na zarzut stronniczości drugiej strony (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 21 marca 2018 r., II UK 231/17, LEX nr 2490054). Uzasadniona potrzeba udzielania pouczeń występuje wówczas, gdy w procesie czynności podejmuje osoba nieporadna lub niemająca dostatecznej znajomości prawa - udzielenie pouczenia ma zapobiec wówczas nierówności między podmiotami postępowania, nie może natomiast naruszać bezstronności sądu (zob. np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 2 lutego 2011 r., I UK 293/10, LEX nr 811821). Możliwość udzielania przez sąd stronom i uczestnikom postępowania występującym w sprawie bez profesjonalnego pełnomocnika potrzebnych wskazówek co do czynności procesowych oraz pouczenia ich o skutkach prawnych tych czynności i skutkach zaniedbań nie może być rozumiana jako obowiązek zastępowania inicjatywy dowodowej stron czy też obowiązek pouczeń w sytuacji, gdy ochrona praw procesowych tego nie wymaga. Dotyczy to w szczególności

zachowań strony przy podejmowaniu czynności oczywiście zrozumiałych dla każdego (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 11 października 2000 r., II UKN 33/00, OSNAPIUS 2002 nr 10, poz. 251; z dnia 9 lutego 2000 r., III CKN 590/98, LEX nr 52775). Z art. 5 k.p.c. i art. 212 § 2 k.p.c. nie wynika powinność sądu o charakterze ogólnego obowiązku udzielania w każdym wypadku pouczeń osobom stającym przed sądem, tylko dlatego, że występują bez profesjonalnego pełnomocnika. Udzielenie pouczenia zależy od oceny i uznania sądu uwiarygodnionego konkretną sytuacją procesową i staje się powinnością sądu tylko w sytuacjach zupełnie wyjątkowych, kiedy zachodzi potrzeba zapobieżenia nierówności podmiotów toczącego się postępowania, a więc wówczas, gdy strona z uwagi na swoją nieporadność i stopień skomplikowania sprawy nie jest w stanie zrozumieć istoty prowadzonego postępowania i podjąć w związku z tym stosowne czynności procesowe (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 6 kwietnia 2017 r., II UK 112/16, LEX nr 2298299; z dnia 12 sierpnia 2014 r., I UK 4/14, LEX nr 1738476; z dnia 18 sierpnia 2009 r., I UK 74/09, LEX nr 530693 i z dnia 2 lutego 2011 r., I UK 293/10, LEX nr 811821 oraz powołane w nich orzeczenia oraz postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 15 września 2011 r., II CZ 53/11, OSNC-ZD 2012/D, poz. 74).

Tym samym, zgodnie z dominującym stanowiskiem judykatury brak pouczenia strony działającej osobiście przez sąd na podstawie art. 5 k.p.c. i art. 212 k.p.c. nie prowadzi do nieważności postępowania, lecz może być przyczyną uchybienia procesowego podlegającego ocenie w kategoriach wpływu na wynik sprawy (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 29 listopada 2017 r., II CSK 156/17, LEX nr 2428773; z dnia 7 listopada 2007 r., II CSK 286/07, LEX nr 490414; z dnia 11 października 2013 r., III UK 139/12, LEX nr 1463907; z dnia 16 stycznia 2014 r., I PK 185/13, LEX nr 1646046; z dnia 26 stycznia 2016 r., II PZ 14/15, LEX nr 2122382). Przyjmuje się również, że odmowa żądaniu ustanowienia pełnomocnika z urzędu przy braku podstaw do stwierdzenia u strony nieporadności w prowadzeniu procesu (art. 117 § 5 k.p.c.), nie mieści się w podstawie wznowienia określonej w art. 401 pkt 2 k.p.c., zaś brak pouczeń w oparciu o art. 5 k.p.c. może być kwalifikowany jedynie jako uchybienie procesowe mające wpływ na wynik sprawy, a nie pozbawienie strony, wbrew jej woli, możliwości podejmowania lub

świadomego zaniechania czynności procesowych (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 5 listopada 2015 r., III UZ 10/15, LEX nr 2122399; wyrok z dnia 21 marca 2013 r., II CSK 322/12, LEX nr 1314144 i przywołane w nim orzeczenia). W świetle powyższego należy uznać, że Sąd Apelacyjny prawidłowo ustalił, że wskazana przez skarżącą podstawa wznowienia przewidziana w art. 401 pkt 2 k.p.c. w rzeczywistości nie wystąpiła, odnosząc się w tym zakresie także do podniesionych przez pełnomocnika skarżącej okoliczności uniemożliwiających skarżącej prawidłową obroną swoich praw z uwagi na stan zdrowia.

Wbrew odmiennemu stanowisku skarżącej, Sąd Apelacyjny wykazał także, że w sprawie nie występowała podstawa wznowienia postępowania określona w art. 403 § 2 k.p.c. Według tego przepisu można żądać wznowienia postępowania także w razie późniejszego wykrycia takich okoliczności faktycznych lub środków dowodowych, które mogłyby mieć wpływ na wynik sprawy, a z których strona nie mogła skorzystać w poprzednim postępowaniu. Jak słusznie wskazał Sąd Apelacyjny, według jednolitego orzecznictwa możliwość wznowienia postępowania na podstawie art. 403 § 2 k.p.c. jest uzależniona od łącznego zaistnienia trzech przesłanek, po pierwsze – wykrycia po uprawomocnieniu się wyroku nowych faktów, które istniały w toku postępowania, ale nie zostały w nim powołane, po drugie – możliwości ich wpływu na wynik sprawy oraz po trzecie – niemożności skorzystania z nich przez stronę w poprzednim postępowaniu (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 7 kwietnia 2010 r., II PZ 8/10, LEX nr 603833; z dnia 8 czerwca 2010 r., II PZ 12/10, LEX nr 619632; z dnia 10 listopada 2010 r., II UZ 29/10, LEX nr 707895; z dnia 14 lipca 2017 r., II CZ 35/17, LEX nr 2352150 i powołane w nich orzeczenia). Hipotezą art. 403 § 2 k.p.c. objęte są więc takie środki dowodowe, które istniały w czasie postępowania, o którego wznowienie wnosi strona, a jednocześnie nie mogły być w tym postępowaniu wykorzystane z przyczyn obiektywnych. Przesłanka obiektywności oznacza przy tym, że chodzi o dowody, których na etapie wcześniejszego postępowania strona nie знаła i nie mogła z nich skorzystać. Innymi słowy strona nie wiedziała o ich istnieniu i nie mogła o tym wiedzieć przy uwzględnieniu staranności przeciętnego uczestnika postępowania, należycie dbającego o swoje interesy (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 19 lutego 2009 r., II CZ 16/09, LEX nr 1353171; z dnia 28 czerwca 2017 r.,

IV CZ 34/17, LEX nr 2338039). Podstawą wznowienia musi być zatem okoliczność lub środek dowodowy, istniejący w czasie trwania poprzedniego postępowania, lecz obiektywnie niemożliwy do ujawnienia dla strony w tym postępowaniu, a więc wtedy „nieujawnialny”. Wznowienie postępowania nie jest dopuszczalne w sytuacji, gdy ubezpieczony powołuje się na nowe dowody medyczne, w postaci zaświadczeń, orzeczeń, czy opinii lekarskich, powstałe po zakończeniu poprzedniego, prawomocnie zakończonego postępowania (zob. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 28 października 1999 r., II UKN 174/99, OSNAPiUS 2001 nr 4, poz. 133; z dnia 7 lipca 2005 r., IV CO 6/05, LEX nr 155376; z dnia 22 lipca 2008 r., II UZ 31/08, LEX nr 500233; z dnia 22 października 2009 r., I UZ 64/09, LEX nr 560531 i z dnia 6 listopada 2009 r., I CZ 57/09, LEX nr 599744; z dnia 6 maja 2010 r., III PZ 3/10, LEX nr 602065; z dnia 8 czerwca 2010 r., II PZ 12/10, LEX nr 619632; z dnia 10 listopada 2010 r., II UZ 29/10, LEX nr 707895; z dnia 26 stycznia 2011 r., II UZ 42/10, LEX nr 786807; z dnia 28 października 2014 r., I UK 18/14, LEX nr 1537267). Natomiast skarżąca jako nowy dowód wskazała opinię biegłego okulisty W. F. wydaną w toku innej sprawy z jej udziałem (V U [...]), a więc po wydaniu prawomocnego wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 8 października 2013 r., w sprawie objętej skargą o wznowienie postępowania.

Z przedstawionych powyżej względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ w związku z art. 394¹ § 3 k.p.c. orzekł jak w sentencji.